QUADERN DE TEATRE

Francesc Massip

Vacuna contra la desmemòria

Comença a fer mig segle de tot allò que va ser precursor i pioner en el territori de la cultura catalana i que va configurar els fonaments del que avui som i tenim. Com que tot plegat va produir-se des d'una actitud necessàriament contestatària, rebel i antigovernamental, van ser iniciatives marcades per la clandestinitat, la persecució i la prohibició, en molts casos decretada per un llavors jove ministre (sinistre) que, ai las!, continua manant –bé que amb la pota ranca i la parla boirosa– i condecorant la incompetència i el despropòsit. Amb els poders conservadors que ens sotmeten i que no paren de maltractar la creativitat més compromesa, els uns perquè no són més que un compost reciclat dels fems franquistes, els altres perquè tenen vocació d'origen i recelen dels precedents, es fa difícil rememorar adequadament aquell clima de renovació que va embargar la Barcelona dels cinquanta. Així doncs, en no trobar el més alt suport oficial, abocat exclusivament a homenatjar els morts (i no tots), les instàncies al record solen generar-se al marge de les màximes institucions.

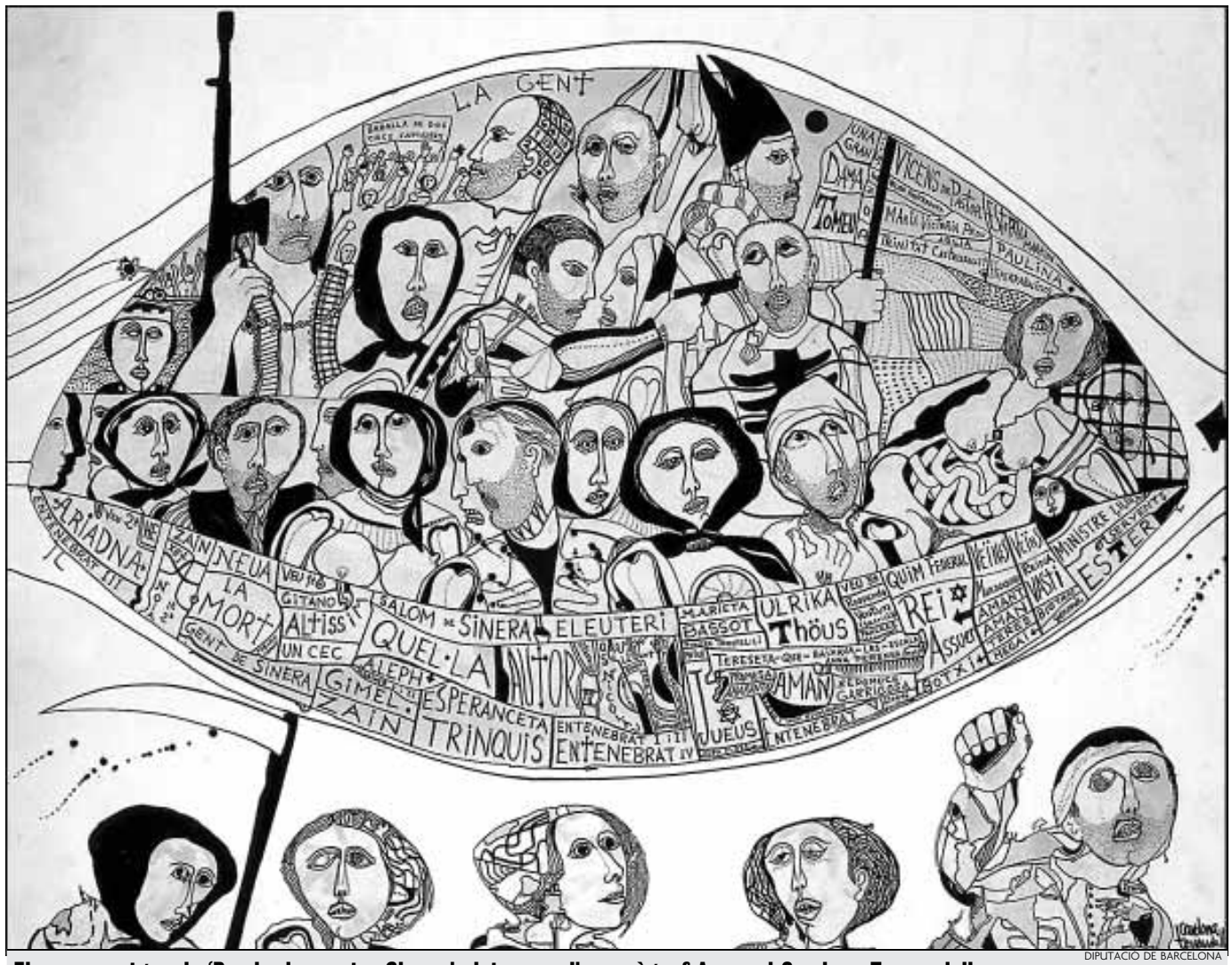

DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Els personatges de 'Ronda de mort a Sinera' vistos per l'escenògraf Armand Cardona Torrandell

L'ADB

És el cas del sempre tan dinàmic Espai Brossa, que aquesta setmana fa un desplegament d'actes commemoratius dedicats a la *Memòria de l'ADB. 40 anys d'una prohibició.* L'Agrupació Dramàtica de Barcelona (1955-1963) va ser el primer projecte d'un teatre nacional català, amb l'ambició d'abraçar un repertori de nivell, impensable en l'escena convencional de l'època, que presentés clàssics universals com Molière o Goldoni i autors imprescindibles de la dramatúrgia contemporània com Txèkhov, Brecht, Dürrenmatt o Ionesco; sense oblidar els dramaturgs autòctons des de Guimerà, Rusiñol o Sagarra a Espriu, Brossa, Pedrolo o Blai Bonet. Amb recursos limitats i sense sortir de l'àmbit amateur, però amb la complicitat dels elements més actius de la societat catalana de l'època, l'ADB es va convertir en un punt de referència cabdal de la creació escènica, llavors tan depauperada, i constituiria el punt d'arrencada del moviment anomenat Teatre Independent.

L'ànima, el pols i les regnes de l'agrupació va ser Frederic Roda, director emblemàtic d'aquesta corporació teatral de 1956 ençà, que segueix presidint el Premi ADB, últim bastió d'aquell esperit d'innovació i rigor, que s'atorga anualment a una persona de destacada trajectòria escènica. Enguany ha recaigut en Francesc Nel·lo, i el seu lliurament, dimecres, serà l'acte inaugural d'aquesta commemoració, que anirà a càrrec de Jordi Coca, autor d'un documentat llibre sobre l'ADB (1978), i Feliu Formosa. Frederic Roda va dirigir a l'ADB peces tan significatives com l'*Antígona* d'Espriu, *Homes i no* de Pedrolo (ambdues el 1958) o la gran obra de Joan Brossa, *Or i sal,* estrenada el 1961 al Palau de la Música i després al Teatre Romea, amb decorats d'Antoni Tàpies en una de les seves poques incursions teatrals, una obra que podrà escoltar-se dijous en una lectura dramatitzada, quasi representació, dirigida per Lluís Solà. Divendres se succeiran les lectures dramatitzades dels autors llavors més joves o alternatius que va muntar l'ADB: Oliver, la Capmany, Rubió i Tudurí, Sales, Vallverdú o Porcel, mentre que dissabte i diumenge es reposaran dos muntatges de l'ADB que no han deixat de representar-se al llarg dels anys: *La cantant calba* de Ionesco i *Un prometatge* de Txèkhov, ambdues dirigides el 1959 per Roda.

Ara que s'acompleixen els quaranta anys de la dissolució, per ordre governativa, de l'ADB arran de l'estrena del primer Brecht de l'Estat espanyol (*L'òpera de tres rals,* 1963) que, malgrat haver passat la censura, va sentar com una patada al fetge al règim, potser seria l'hora d'auspiciar una àmplia exposició sobre la curta però intensa trajectòria d'un grup que va estrenar la *Primera història d'Esther* d'Espriu (1957) i tot un gruix d'autors catalans que van obrir camins i traçar uns models que avui en dia sembla que pocs volen recordar.

PINTORS A L'EADAG

Un altre cas de recuperació de la feble memòria d'aquells anys silenciats ha estat l'aparició d'un llibre significatiu i esplèndidament editat: *Els artistes plàstics de l'EADAG,* presentat dilluns passat a l'Institut del Teatre. Es tracta d'un projecte que va endegar Josep Montanyès i que han escrit Josep Anton Codina, que ha aportat el record de la part humana, la visió des de dintre i el testimoni de l'experiència viscuda, i Joan Abellan, que ha fet un repàs a l'aportació de pintors, escultors i arquitectes en la confecció plàstica dels muntatges de la cèlebre escola, i que va qualificar el volum de "llibre-exposició", un nou gènere de publicació fet per ser visitat, car aplega una munió d'esbossos i projectes de decorats, figurins, cartells i programes de mà d'una cinquantena d'artistes, procedents de l'Arxiu de l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual, engruixit gràcies al compulsiu col·leccionisme de Ricard Salvat. Recordem que l'EADAG va néixer com a secció teatral del FAD (Foment de les Arts Decoratives), que, sota la iniciativa d'Alexandre Cirici, aspirava a aclimatar a les nostres latituds ni més ni menys que la Bauhaus de Gropius. Els responsables de l'EADAG, M.Aurèlia Capmany i Ricard Salvat, sempre van apostar per la interdisciplinarietat creativa i, tal com havia fet Paul Fort, Lugné-Poe, Diàghilev o Rolf de Maré, trencaren amb la inèrcia dels decoradors artesanals especialitzats i van convidar la plana major de les arts plàstiques del moment a dur a terme les escenografies i els vestuaris dels seus muntatges, aspecte reforçat pel fet que l'escola compartia espai amb el Museu d'Art Contemporani i que sovint els artistes que hi exposaven es van incorporar com a professors de l'EADAG i com a partícips de les seves creacions escèniques.

Abellan fa un repàs de les diverses generacions d'escenògrafs de l'EADAG, a començar pel tàndem Albert Ràfols-Casamada i Maria Girona, que s'alternaven escenografies i figurins i que, amb una extraordinària potència plàstica, van vestir espectacles mítics com *Vent de garbí i una mica de por* de la Capmany (1965) o *L'auca del senyor Esteve* de Rusiñol (1966), ambdues dirigides per Salvat. Mentretant havien desenvolupat tasques similars Émile Marzé, Todó Garcia o Moisès Villèlia, i desembarcava, després d'una intensa formació a Polònia, Fabià Puigserver, autor dels figurins d'un altre muntatge senyera: la *Primera història d'Esther* d'Espriu (1962), l'escenografia de la qual va ser realitzada per l'escultor de vocació arquitectònica Josep M. Subirachs, que tornaria a col·laborar en ulteriors muntatges de la Companyia Adrià Gual com *Les Bacants* d'Eurípides.

Quan el 1965 l'EADAG decideix crear un estil propi, una resposta catalana als pressupòsits del realisme, emmirallant-se en Caspar Neher i Karl von Appen, escenògrafs del Berliner Ensemble, troba el desllorigador en un artista d'una impetuosa força expressiva: Armand Cardona Torrandell, personalitat volcànica i entranyable que va dur a terme la que ja és considerada l'obra mestra de l'EADAG i de Salvat, *Ronda de mort a Sinera* de Salvador Espriu. Molts altres artistes de renom van col·laborar en aquella aventura estètica i multidisciplinar que va capgirar la manera de fer teatre: Guinovart, Tharrats, Tísner, els germans Pericot i un llarg etcètera que queda ben documentat en el llibre que comentem. Abellan, a la presentació, deia que el seu estudi no era més que una guia de l'escenografia de l'època, però invitava a una recerca d'altura a l'entorn de l'activitat artística i escènica d'aquella escola que va suposar una renovació en profunditat del panorama teatral català. Un punt de partida, doncs, per a investigacions ulteriors i cada cop més inajornables per tal de combatre el virus de l'oblit que certs sectors cultiven, sense oblidar, però, que sempre hi ha qui en l'afany de perpetuar una determinada memòria ha desertitzat el present i hipotecat el futur.